

Лихолат С. М.,

к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту, Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ОСМИСЛЕННЯ БАЗОВИХ КАТЕГОРІЙ “МАЛЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО” ТА “МАЛИЙ БІЗНЕС”

Анотація. У статті розглянуто умови розвитку малого підприємництва в Україні у період нестабільного політичного та економічного розвитку. Досліджено терміни “мале підприємництво” та “малий бізнес”, наведено їх трактування. Зроблено співставлення даних термінів за їх економічною сутністю. Проведено групування термінів “мале підприємництво” та “малий бізнес” за подібністю їх трактування з метою усунення неточностей. Зазначено, що трактування термінів залежатиме від їх наповнення та застосування у діючій економічній системі окремо взятої країни. Схематично подано співвідношення досліджуваних термінів та їх ототожнення. Запропоноване авторське визначення термінів “мале підприємництво” та “малий бізнес” як ототожнюваних.

Ключові слова: мале підприємництво, малий бізнес, ринкове господарство, економічний інтерес, гіпертрофований сектор, деструктивні чинники.

Lycholat S. M.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, Lviv State University of Internal Affairs, Lviv

CONCEPTUAL COMPREHENSION OF “SMALL ENTREPRENEURSHIP” AND “SMALL BUSINESS” BASIC CATEGORIES

Abstract. The article deals with the conditions of small entrepreneurship development in Ukraine in the period of political and economic instability. The terms “small entrepreneurship” and “small business” are investigated, their interpretation is given. Comparison of these terms by their economic essence is made. A grouping of the terms “small entrepreneurship” and “small business” has been conducted on the similarity of their interpretation in order to eliminate inaccuracies. It is noted that the interpretation of the terms will depend on their content and application in the existing economic system of the particular country. The ratio of the studied terms and their identification is schematically showed. The author's definition of the terms “small entrepreneurship” and “small business”, as identifiable, is proposed.

Key words: small entrepreneurship, small business, market economy, economic interest, hypertrophied sector, destructive factors.

Постановка проблеми. В умовах нестабільного політичного та економічного розвитку України мале підприємництво набуває особливої ролі та стає перспективним механізмом для створення як внутрішнього, так і зовнішнього конкурентного середовища. Саме ринкові перетворення залежатимуть від того, яким чином вдасться реалізовувати потенціал мобільного та динамічного малого підприємництва в межах існуючої законодавчої бази та внесення необхідних змін до нього. Варто зазначити, що законодавче регулювання малого підприємництва характеризується багатьма суперечностями. Саме процес легітимації малого підприємництва потребує особливого вивчення.

Аналіз остатніх досліджень і публікацій. Водночас, незважаючи на велику кількість нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність малого підприємництва неоднозначним, залишається подання

терміна “мале підприємництво”, що в тій чи іншій мірі вивчали як вітчизняні науковці В. Апопій [1], З. Варналій [5, 6], Т. Васильців [2], Л. Воротіна [9], В. Карсекін [11], С. Мочерний [4], С. Реверчук [19], В. Савченко [7, 8], так і іноземні А. Брунетті, П. Вестхед, Д. Гнявеллі, Р. Кантильйон, А. Маршал, М. Портер, П. Рейнольдс, Х. Смітс, Й. Шумпетер та інші впродовж декількох поколінь фундаментальних досліджень. У своїх дослідженнях учені не повністю розкрили роль та місце малого підприємництва в індустріальних країнах, у країнах, що розвиваються, в країнах із перехідною економікою, аспекти та специфіку можливого сценарію розвитку, перспективи. Але недостатній аналіз та нечітке формулювання терміна “мале підприємництво” в різних моделях ринкового господарства створюють негативне підґрунтя для формування концепції підтримки та розвитку малого підприємництва в Україні як на державному, так і регіональному рівні.

Постановка завдання. Отже, основним завданням даного дослідження є отримання відповіді на запитання: терміни “малий бізнес” та “мале підприємництво” є кардинально різними чи рівнозначними?

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з енциклопедичним визначенням під авторством Дяків Р. С. “бізнес (англ. business – справа, угода, заняття) – ініціативна економічна (виробнича, підприємницька, посередницька і та ін.) діяльність в умовах ринкової економіки, спрямована на створення власної справи та одержання прибутку шляхом використання своєї праці, власних або запозичених коштів” [3, с. 72]. Водночас термін “бізнес”, який розкритий в економічній енциклопедії під авторством Гаврилишина Б. Д. “бізнес (англ. business – справа, діло)”, доповнює цей термін “...діяльність, що не суперечить закону і спрямована на отримання прибутку” [4, с. 102].

тобто ступінь можливого ризику й інноваційність застосовуваних процесів, та надає перевагу “малому підприємству”, але не наводить чіткої межі, яка забороняла б використовувати термін “малий бізнес”.

Водночас однозначної думки серед авторів не існує щодо співвідношення понять “малий бізнес” та “мале підприємництво” з точки зору широти економічної сутності. На рисунку 1 наведено два різнополюсні підходи, згідно з якими “малий бізнес” є ширшим поняттям, ніж “мале підприємництво”, адже бізнес виникає на ринку між усіма його учасниками (продавцями, покупцями, робітниками), а не лише підприємцями. Тоді як опоненти цього підходу вважають, що “мале підприємництво” є ширшим поняттям, адже передбачає участь у сферах виробництва та обігу, а “малий бізнес” – торгівлі.

Подібного твердження дотримується відомий науковець Савченко В. Е., що вважає мале підприємництво таким, яке базується на засадах ризику та

Рис. 1. Співвідношення термінів “малий бізнес” та “мале підприємництво”

Відомий український професор З. С. Варналій використовує терміни “малий бізнес” та “мале підприємництво”. Наприклад, “Сьогодні малий та середній бізнес в Україні отримав певну преференцію з точки зору податкового законодавства, щоб стимулювати його розвиток”, “Надання «податкових канікул» для окремих категорій суб’єктів малого і середнього бізнесу на період...” [5, с. 12]. Водночас професор Варналій З. С. у процесі своїх досліджень використовує термін “мале підприємництво”, а саме: “Один із перспективних напрямів створення конкурентно-ринкового середовища — розвиток малого підприємництва” [6, с. 6]. Професор Варналій З. С. вважає: “...Мале підприємництво - це самостійна, систематична, інноваційна діяльність малих підприємств і громадян-підприємців (фізичних осіб) на власний ризик із метою реалізації економічного інтересу — одержання прибутку” [6]. З цього випливає: це діяльність, що не йде врозріз із законодавчо закріпленими нормами й створює можливість реалізовувати власний економічний інтерес (підприємницький прибуток). Застосовуючи два терміни “малий бізнес” та “мале підприємництво”, науковець розмежовує їх через якісний складник,

інновацій, швидкій управлінській адаптації, спрямованій на максимізацію прибутку, і, як наслідок, першочерговою є якість, а не розмір діяльності [7, 8]. Автор вважає, що “...суб’єктом малого підприємництва можна вважати лише економічно самостійний господарський суб’єкт, який наділений правом власності та найкраще реалізує потенційні можливості” [7, с. 42].

Таку ж думку підтримує вчений Л. І. Воротіна: “Підприємництвом вважається не будь-яка діяльність виробника, банкіра, працівника торгівлі, сфери послуг, а лише діяльність власника, який самостійно розпочинає і здійснює (чи із залученням найманої робочої сили) виробництво, надання послуг, торгівлю тощо” [9].

Тоді як Л. І. Дмитриченко та А. Н. Хімченко підкреслюють: термін “мале підприємництво” по своїй суті є некоректним, адже “...під підприємництвом розуміється особлива форма економічної активності або економічної ідеології, запроваджена певною категорією людей — суб’єктів економічної діяльності, що функціонують або потенційних” [10, с. 17]. На думку зазначених авторів, термін “підприємництво” не може підпадати під кількісну оцінку, а може

“...виступати лише в формі якісної оцінки... Підлягати кількісній оцінці може лише фірма, підприємство (або бізнес...). Таким чином, малий бізнес – це одна з форм розвитку підприємництва” [10, с. 18].

Проф. Карсекін В. І. поряд з іншими науковцями зазначає: “...практично повсюди проходить ототожнення підприємництва з малим бізнесом, широке використання у вітчизняній науці та практиці терміна «мале підприємництво»” [11].

Водночас, на думку А. Шулуса, малий бізнес є цілісним соціально-економічним явищем певного сектора (укладу) економіки, характер дрібного виробництва якого з особливо розмірним складом розкриває його організаційну та технічну сторони виробничих процесів (величину цінностей), а мале підприємництво відноситься до його соціально-економічного виміру і, як наслідок, збігається з терміном “малий бізнес” [12, с. 86]. Такої ж думки у тій чи іншій мірі в своїх наукових дослідженнях дотримуються автори Шпак В. І. [13], Штайнхофф Д. та Берджес Д. [14] та наголошують на можливості їх ототожнення.

Необхідно зазначити, що кожна країна світу оперує власним набором визначень термінів “малий бізнес” та “мале підприємництво” у залежності від приналежності даних термінів до діючої в тій чи іншій країні економічної системи та до відповідності рівня розвитку даних процесів. За даними Світового банку, існує понад п’ятдесят визначень “малий бізнес” та “мале підприємництво” у країнах, що розвиваються [15], причому зазначається, що термін “малий бізнес” першими почали застосовувати англійські країни, а термін “мале підприємництво” – в країнах Західної Європи та в Японії.

Цікавим є підхід до трактування терміна “бізнес” у західних іноземних науковців, наприклад С. Розенблатта, Р. Боннінгтона, В. Нідлсена, у книзі яких запропоновано системне визначення бізнесу, а саме: розглядається як система ведення справи; процес створення продукції; створення робочих місць; центральна магістраль діючої соціально-економічної системи; система задоволення власних потреб [15]. Отже, “малий бізнес” – це цілісне соціально-

економічне явище обраного сектора економіки, яке водночас є інституційним феноменом, що виник у процесі еволюції підприємництва, ринкових відносин та суспільних інститутів.

Тоді як А. Сміт у книзі “Дослідження про природу і причину багатства народів” писав: “Кожна людина, яка створює і нарощує власне виробництво, тим самим збільшує багатство суспільства. Кожний, хто збільшує свій капітал, збільшує й капітал суспільства. Не потрібно державі втручатися у приватні справи, а необхідно створити умови для їх розвитку”. Бажання запроваджувати інновації та знаходитися в зоні ризику саме підсилює значення малого підприємництва в економіці країни.

Розглянувши попередньо наведені трактування термінів “малий бізнес” та “мале підприємництво”, вважаємо за доцільне зазначити, що бізнес – це підприємницька діяльність, відповідно, малий бізнес – це мале підприємництво. Дані терміни максимально наближені з точки зору економіки, особливо за ознакою інноваційності. Тобто розглянуті категорії можна вважати синонімами, трактування яких не суперечить одне одному. Дане твердження співпадає також із думкою й інших авторів [16, с. 30; 17, с. 13; 18, с. 46; 19, с. 57; 20, с. 425].

Отже, здійснивши аналіз дефініцій “мале підприємництво”, наведених різними авторами, їх можна об’єднати в групи за подібністю в трактуваннях:

- як самостійна господарська діяльність;
- як ризикова та інноваційна діяльність з метою отримання прибутку;

- як діяльність, керована державними органами.

Звичайно, зважаючи на складність досліджуваного явища, можна не погодитися з окремими дефініціями, але водночас потрібно визнати, що вони відтворюють уявлення науковців про термін “мале підприємництво”.

Тоді як дослідивши дефініції “малий бізнес”, їх можна об’єднати в наступні групи за подібністю в трактуваннях:

- як прибуткова діяльність;
- як ділова індивідуальна активність;
- як діяльність, керована державою.

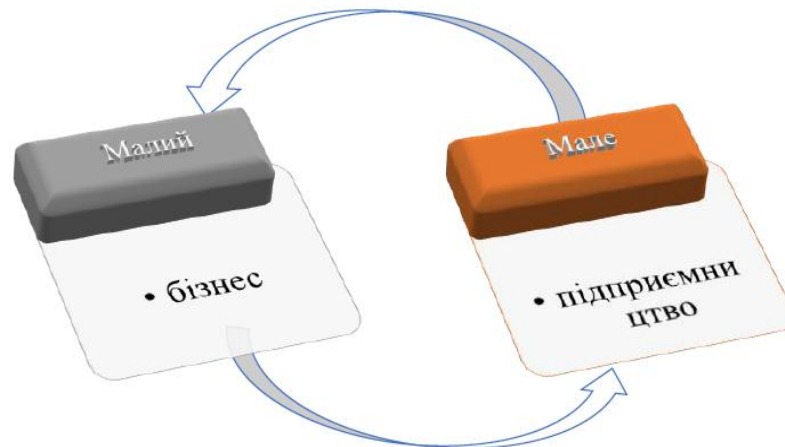

Рис. 2. Ототожнення термінів “малий бізнес” та “мале підприємництво”

На нашу думку, наведення термінів “малий бізнес” та “мале підприємництво” шляхом їх об’єднання в групи за ознаками подібності в цих групах підтверджують їх тотожність.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Отже, недостатній рівень розвитку і неузгодженість нормативно-правової бази гальмує розвиток малого підприємництва в Україні та є одним із основних чинників, який гіпертрофує сектор малого підприємництва.

Поряд із недосконалою нормативно-правовою базою та неоднозначними трактуваннями термінів “малий бізнес” та “мале підприємництво” є ряд й інших чинників, які деструктивно впливають на розвиток сектора малого підприємництва.

На нашу думку, “мале підприємництво” та “малий бізнес” є ототожнюваними термінами, про що ми зазначили вище, завдяки об’єднанню термінів у групи за спільністю ознак, наведених багатьма авторами, і потребують єдиного їх трактування, а саме: це ризикова та інноваційна діяльність (самостійна чи із залученням найманої робочої сили) власника, який не входить у жодне монопольне об’єднання, націлена на отримання підприємницького прибутку в межах законодавчо закріплених державою критеріїв (показників).

Загалом сектор малого підприємництва ми вважаємо гіпертрофованим, тобто таким, який знаходиться постійно у зоні ризику, пов’язаного з прийняттям власних рішень у процесі провадження підприємницької діяльності. Водночас гіпертрофовані рішення з боку органів державної влади, програми підтримки малого бізнесу з декларативним характером, недостатня фінансова підтримка з боку держави, відсутність узгодженості дій між центральними та регіональними органами влади тощо дестабілізують діяльність сектора малого підприємництва та потребують подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апопій В. В. Система регулювання внутрішньої торгівлі України : монографія / Апопій В. В. ; [за ред. В. В. Апопії та ін.]. – К. : Академвидав, 2012. – 424 с.
2. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 386 с.
3. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / Р. С. Дяків, А. В. Бохан, В. М. Горбаль, О. М. Гуриченко. – К. : Міжнародна економічна фундація, 2002. – 703 с.
4. Економічна енциклопедія / [відп. ред. С. В. Мочерний]. — К. : Видавничий центр “Академія”. — Т. 1, 2000. — 863 с.
5. Варналій З. Стан, проблеми та перспективи податкового стимулювання суб’єктів підприємництва в умовах дії Податкового кодексу України /

З. Варналій, О. Панасюк // Вісн. Київ. нац. ун-ту. – К., 2013. – Вип. 148. – С. 11-15. – (Сер.: Економіка).

6. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / Варналій З. С. — [4-те вид., стер.]. — К. : Т-во “Знання”, КОО, 2008. — 302 с.

7. Савченко В. Феномен предпринимательства / В. Савченко // Рос. экон. журн. – 1996. – № 1. – С. 40-46.

8. Савченко В. Феномен предпринимательства (экспериментальный спецкурс) [Текст] : экон. Сущность и история рос. предпринимательства / Савченко В. // Российский экономический журнал. - 1995. - № 9. - С. 45-50.

9. Воротіна Л. І. Розвиток підприємництва в економіці України / Воротіна Л. І. // Вісник Київського нац. ун-ту. Економіка. – 1994. – Вип. 1. – С. 40.

10. Дмитриченко Л. И. Малый бизнес в системе предпринимательства : монография / Дмитриченко Л. И., Химченко А. Н. – Донецк : Каштан, 2005. – 180 с.

11. Карсекін В. Мале підприємництво: проблеми і перспективи / В. Карсекін, В. Миска, В. Білик // Економіка України. – 1995. – № 10. – С. 72-81.

12. Шулуc А. Становление системы поддержки малого предпринимательства в России / А. Шулуc // Рос. экон. журн. – 2007. – № 5-6. – С. 84-100.

13. Шпак В. І. Розвиток малого підприємництва в Україні : наук. вид. / В. І. Шпак. – К. : МАУП, 2002. – 112 с.

14. Штайнхофф Д. Основы управления малым бизнесом / Д. Штайнхофф, Д. Берджес. – М. : БИНОМ, 2007. – 496 с.

15. Starey D. Understanding the Small Business Sector / D. Starey. – London : Routledge, 2005. – P. 13.

16. Смовженко Т. С. Інноваційна діяльність малого і середнього бізнесу: основні засади управління : монографія / Т. С. Смовженко, А. Я. Кузнецова, З. К. Шмігельська ; Нац. банк України, Ун-т банк. справи, Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. Дослідж. – К. : УБС НБУ, 2010. – 198 с.

17. Стасюк О. М. Теоретичне обґрунтування економічної сутності малого бізнесу та його критеріїв / Стасюк О. М. // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.pbuv.gov.ua/Portal/natural/nvnu/ekonomika/2010_5/R1/Stasyuk.pdf.

18. Реверчук С. К. Малий бізнес: методологія, теорія і практика / С. К. Реверчук. – К. : ІЗМН, 1996. – 192 с.

19. Генеза ринкової економіки: Терміни, поняття, персоналії / [укладачі: В. С. Іфтемчук та ін.]. – К. : “Магнолія плюс”, 2004. – 688 с.

20. Єзгор Л. Теоретичні основи сентенцій “мале підприємництво” та “малий бізнес” в Україні / Л. Єзгор // Вісник Львівського університету. Серія: економічна. – 2009. - Вип. 41. - С. 423-428 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/ekonom/Visnyk_Econom/2009_41/423-428.pdf.

REFERENCES

1. Apopij, V. V. (2012), *Systema rehuliuвання vnutrishn'oi torhivli Ukrainy*, za red. V. V. Apopiia ta in., Akademydav, K., 424 s.
2. Vasyl'tsiv, T. H. (2008), *Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia*, Aral, L'vyv, 386 s.
3. Diakiv, R. S. Bokhan, A. V. Horbal', V. M. and Hurynenko, O. M. (2002), *Entsyklopediia biznesmena, ekonomista, menedzhera*, Mizhnarodna ekonomichna fundatsiia, Kyiv, 703 s.
4. *Ekonomichna entsyklopediia*, vidp. red. S. V. Mochnyj (2000), Vydavnychyj tsentr "Akademiia", Kyiv, T. 1, 863 s.
5. Varnalij Z. and Panasiuk O. (2013), Stan, problemy ta perspektyvy podatkovoho stymuliuвання sub'ektiv pidpriemnytstva v umovakh dii Podatkovoho kodeksu Ukrainy, *Visn. Kyiv. nats. un-tu*, K., vyp. 148, s. 11-15. Ser.: Ekonomika.
6. Varnalij, Z. S. (2008), *Male pidpriemnytstvo: osnovy teorii i praktyky*, 4 nd ed, T-vo "Znannia", KOO, K., 302 s.
7. Savchenko V. (1996), Fenomen predprynymatel'stva, *Ros. ekon. zhurn.*, № 1, s. 40-46.
8. Savchenko V. (1995), Fenomen predprynymatel'stva (eksperymental'nyj spetskurs) [Tekst] : ekon. suschnost' y ystoryia ros.predprynymatel'stva, *Rosyjskyy ekonomicheskyy zhurnal*, № 9, s. 45-50.
9. Vorotina, L. I. (1994), Rozvytok pidpriemnytstva v ekonomitsi Ukrainy, *Visnyk Kyivs'koho nats. un-tu*. Ekonomika. Vyp. 1, s. 40.
10. Dmytrychenko, L. Y. and Khymchenko, A. N. (2005), *Malyj byznes v systeme predprynymatel'stva*, Kashtan, Donetsk, 180 s.
11. Karsekin V., Myska V. and Bilyk V. (1995), Male pidpriemnytstvo: problemy i perspektyvy, *Ekonomika Ukrainy*, №10, s. 72-81.
12. Shulus A. (2007), Stanovlenye systemy podderzhky maloho predprynymatel'stva v Rossyy, *Ros. ekon. zhurn.*, № 5-6, s. 84-100.
13. Shpak, V. I. (2002), Rozvytok maloho pidpriemnytstva v Ukraini : nauk. vyd., MAUP, K., 112 s.
14. Shtajnkhoﬀ D. and Berdzhes D. (2007), *Osnovy upravleniya malym byznesom*, BYNOM, M., 496 s.
15. Starey D. (2005), *Understanding the Small Business Setstor*, Boutledge, London, p. 13.
16. Smovzhenko, T. S. Kuznietsova, A. Ya. and Shmihel's'ka, Z. K. (2010), *Innovatsijna diial'nist' maloho i seredn'oho biznesu: osnovni zasady upravlinnia*; Nats. bank Ukrainy, Un-t bank. spravy, Nats. akad. nauk Ukrainy, In-t rehion. doslidzh., UBS NBU, K., 198 s.
17. Stasiuk, O. M. Teoretychne obgruntuvannia ekonomichnoi sutnosti maloho biznesu ta joho kryteriiv, *Naukovyj visnyk Volyns'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, available at: http://vvv.nbu.gov.ua/Portal/natural/nvnu/ekonomika/2010_5/R1/Stasiuk.pdf.
18. Reverchuk, S. K. (1996), *Malyj biznes: metodolohiia, teoriia i praktyka*, IZMN, K., 192 s.
19. Geneza rynkovoi ekonomiky: Terminy, poniattia, personalii, ukladachi: V. S. Iftemchuk i dr. (2004), "Mahnoliia plius", K., 688 s.
20. Yezghor L. (2009), Teoretychni osnovy sententsij "male pidpriemnytstvo" ta "malyj biznes" v Ukraini, *Visnyk L'vivs'koho universytetu*. Seriia: ekonomichna. Vyp. 41, s. 423-428, available at: http://www.lnu.edu.ua/faculty/ekonom/Visnyk_Econom/2009_41/423-428.pdf.